

46. Eşref Paşa'nın Ramazâniyye'si**Ali YÖRÜR¹****APA:** Yörür, A. (2023). Eşref Paşa'nın Ramazâniyye'si. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 776-786. DOI: 10.29000/rumelide.1346235.**Öz**

Klasik Türk edebiyatının sosyal hayattan izler taşıdığı gösteren türlerden birisi de ramazan ayını konu edinen ramazâniyye'lerdir. Klasik Türk edebiyatı şairlerinin ramazan ayının gelişi vesilesiyle padişahlara, vezirlere, devrin ileri gelen büyüklerine ve hâmlerine sundukları ramazâniyyeler, daha çok kaside şeklinde yazılan manzumelerdir. Ramazâniyyelerde; hilalin görünmesi, ramazanın gelişi, faziletleri, iftar ve sahur sofraları, camiler, Kadir gecesi gibi dinî kavramların yanı sıra sosyal ve kültürel hayatı ilgilendiren birçok konu bulunmaktadır. Ramazâniyye türünde şiir kaleme alanlardan birisi de edebî yeniliğin aydınları sardığı XIX. yüzyılda eski tarz şiiri devam ettiren şairlerden olan Eşref Paşa'dır. Çalışmamıza konu olan eser, Eşref Paşa'nın kaside nazım biçimi ile yazdığı Ramazâniyye'sidir. Ramazâniyye, şairin tek eseri olan Dîvân'ının içerisinde bulunmakta ve 60 beyitten oluşmaktadır. Bu çalışmada Eşref Paşa'nın Ramazâniyye'sinin transkripsiyonlu metni verilip incelemesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Eşref Paşa, Ramazâniyye, Klasik Türk edebiyatı**The Ramazâniyye of Eşref Pasha****Abstract**

One genre of classical Turkish literature that carries traces of social life in them are *ramazaniyyes*, which are about the month of ramadan. Poets wrote these poems in the form of odes and presented them to sultans, viziers, prominent elders, and their patrons upon arrival of ramadan. *Ramazaniyyes* dealt with religious concepts such as the appearance of the crescent during Ramadan, the arrival of Ramadan, its virtues, *iftar*, and *sahur* tables, mosques, and Laylat al-Qadr, alongside various topics related to social and cultural life. One of poets writing ramazaniyyes was Eşref Pasha who succeeded in carrying on the old style poetry during the 19th century – this when intellectuals of the era were obsessed with literary innovation. The subject of the present study is Eşref Pasha's Ramazâniyye, written as an ode. It is included in his only work, Dîvân, and has 60 couplets. In this study, the transcribed text of Eşref Pasha's Ramazâniyye was given and analyzed.

Keywords: Eşref Pasha, Ramazâniyye, Classical Turkish Literature**Giriş**

Klasik Türk edebiyatında tevhid, naat ve münâcâtlar kadar olmasa da ramazan ayı ve bu ayda yerine getirilen farz bir ibadetle yani oruçla ilgili edebî metinler azımsanmayacak kadar fazladır. Öyle ki deyimlerimizden günlük konuşmalarımıza, şiirimizden mûsikîmize kadar kültürümüzün hemen her alanında ramazan ayı ve oruçla ilgili unsurlarla karşılaşabiliriz. Ramazan dolayısıyla toplum hayatındaki

¹ Öğr. Gör., Kastamonu Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili (Kastamonu, Türkiye), ali.yorur@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1434-2995 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.07.2023-kabul tarihi: 20.08.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1346235]

değışmeler o kadar renkli ve çeşitlidir ki merhum Süheyl Ünver, bütün bu geleneği *Ramazan Medeniyeti* olarak nitelendirir. Bu renklilik ve bu çeşitlilikle birlikte bu geleneği ayakta tutan ruh, zaman içerisinde klasik şiirimizden tekke şiirine, mâni, türkü gibi anonim ürünlerden çağdaş edebiyatımıza uzanan kapsamlı bir *Ramazan Edebiyatı*'nın ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Kılıç-Macit 1995: 108).

Ramazan kelimesi, Arapça “r-m-z” kökünden masdar olup “çok sıcak olmak, çok ısıtmak, yakmak” anlamlarına gelir. Özel anlamı ile Esmâ-i Hüsnâ'dan olduğu ve günahları yok edici manasına geldiği de bilinmektedir. Genel anlamı ile ramazan, kamerî ayların dokuzuncusunun adıdır. Allah'ın adı ile karıştırılmaması için de yaygın olarak şeh-r-i ramazan biçiminde kullanılmıştır. Her ne kadar kelimenin çoğulu “armizât, armiza, ramazânun ve ramazânîn” şeklinde ise de Esmâ-i Hüsnâ'dan olması itibariyle, çoğul biçimlerinin kullanılması doğru görülmemiştir (Canım 2010: 191).

Klasik Türk edebiyatı şairlerinin ramazan ayı vesilesiyle padişahlara, yüksek rütbeli kişilere ve hâmlerine sundukları çoğu kaside şeklindeki ramazâniyyelerin beyit sayısı genellikle on-yirmi arasında değışmektedir. Nesib bölümünden sonra şiirin sunulduğu kişinin övülmesine geçilir. Enderunlu Fâzıl'ın on üç bendden oluşan terkib-i bendi yanında gazel, murabba, mesnevi, ilâhi, tarih, tuyuğ, rubâi ve müfred gibi farklı nazım şekillerinde yazılan örnekler varsa da bunların sayısı çok azdır. XVII. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanan ramazâniyyeler XVIII. yüzyıl ve sonrasında yaygınlaşmıştır. En çok ramazâniyye yazan divan şairi bu türde on üç kasidesi bulunan Enderunlu Fâzıl'dır. Sâbit, Nazım, Edirneli Kâmî, Nedîm, Koca Râgıb Paşa, Şeyh Galib, Enderunlu Vâsıf, Sünbülzâde Vehbî gibi isimler dikkat çeken ramazâniyye şairleri arasında sayılabilir. Bihıştî gibi bazı şairler de ramazanı ve orucu vesile ederek dinî-tasavvufî gazeller yazmışlardır. Koca Râgıb Paşa'nın, ramazan ayının ramazâniyyelerde konu edilen yönleri üzerinde durarak yazdığı gazeli makta' beytinin son kelimesinden dolayı “iftâriyye” adıyla anılmış olup bu konuda tek örnektir. (Uzun 2007: 439).

Eski edebiyatın, yaşamı gereği gibi yansıtmaktan uzak olduğu öteden beri söylenelemiştir. Ancak divan şairlerinin yaşamın içinden bir birey olarak sosyal hayatı yansıttıkları da bir gerçektir. Ramazâniyyeler bu duruma örnek gösterilebilir. Ramazan ayının dinî yönüyle beraber daha çok folklorik ve kültürel taraflarının ele alındığı ramazâniyyeler, Türk-İslam dünyası ortak kültür mirasının dinî-edebî belgeleri arasında sayılabilir. Şairler bu tür manzumelerle öncelikli olarak 'devletlü'lerden câize almayı amaçlasalar da aynı zamanda yazıldıkları dönemin sosyal ve kültürel davranışlarına ayna tutarlar. Dolayısıyla ramazâniyyeler, şairin yaşadığı dönemde meydana gelen olaylar ve bunların toplumdaki yansımaları hakkında önemli ipuçları taşır (Eren 2019: 149).

Ramazan konulu şiirleri sadece klasik edebiyatımızla sınırlandırmak hatalı olur. Zira bu gelenek kesintisiz olarak günümüze kadar sürmüş ve Tanzimat sonrası Türk edebiyatı metinleri içerisinde de yerini almıştır (Canım 2010: 202)

Ramazâniyyeler üzerine Mehmet Emin Ertan tarafından Divan Edebiyatında *Ramazaniyeler Üzerine İncelemeler* ismiyle bir doktora hazırlanmıştır (Ertan 1995). Yine Hakan Yekbaş tarafından *Ramazanı Divan Şiiri Metinlerinden Okumak* adıyla ramazâniyyeler üzerine kapsamlı bir inceleme yapılmıştır (Yekbaş 2012). Bu iki çalışma ve bunların dışında yapılan çalışmalarda; klasik Türk edebiyatında ramazâniyye veya ramazanla ilgili farklı nazım şekilleriyle manzumeler kaleme alan şairler ve şiirleri tespit edilmiştir. Bu tespit edilen şairlerin içinde Eşref Paşa ve *Ramazâniyye*'si yoktur. Biz bu çalışmada Eşref Paşa'nın *Ramazâniyye*'sini ele alacağız.

Eşref Paşa

Eşref Paşa Eşref Paşa, 1235/1820 yılında Bursa'da doğdu. Sıdkizâde Ahmed Sıdkî Efendi'nin oğludur. Bursa'da önce ağabeyi eski Bağdat kadısı Şerif Rüşdî Efendi'den medrese usulüne göre eğitim gördü, ayrıca müftü Ankaralı Ebe-zâde Abdurrahman Efendi'den özel dersler aldı. İstanbul'a gidip 1253/1837'de Mekteb-i Harbiyye'ye girdi. Buradaki öğrenimine devam ederken Kethudâ-zâde Arif Efendi'den Farsça öğrendi, edebî ve hikemî ilimler tahsil etti. Mekteb-i Harbiyye'den mülâzım-ı evvel rütbesiyle 1844 yılında mezun olduktan sonra tabur kâtipliğine, 1270/1853 yılında binbaşı rütbesiyle Ömer Paşa'nın yaverliğine getirildi. Üç yıl sonra kaymakam, 1279/1862'de Üçüncü Ordu redif birinci alayına miralay, bu sırada Dâr-ı Şûrâ-yı Askeriye'ye üye ve üç ay sonra da Mâliye Nâzırı Kânî Paşa'ya damat oldu (1280/1863-64). 1283/1866 yılında Mirlivâlğa yükseldi, üç yıl sonra 1869 yılında ferik rütbesiyle Hassa Ordusu Kurmay başkanlığına getirildi. Oradan Altıncı Ordu'nun kurmay başkanlığına geçerek bir yıl Bağdat'ta kaldıktan sonra 1289/1872'de Tahran sefirliğine tayin edildi. Bu görevde bir yıl kalıp istifa etti. Bir süre Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'de bulundu. Daha sonra İškodra Alay kumandanlığına getirilerek kendisine buranın mutasarrıflığı görevi de verildi. İškodra'nın vilayet olmasıyla müşirliğe yükseltilerek 1876 yılında Selanik, bir yıl sonra da Trabzon valiliğine tayin edildi. Ancak Trabzon'a gitmeden Osmanlı-Rus Savaşı'nın (93 Harbi) başlaması üzerine Tuna cephesi komutanlığına gönderildi. Dört buçuk ay sonra bu görevinden azledildi. Serdâr-ı Ekrem Abdülkerîm Nâdir Paşa ve diğerleri gibi Eşref Paşa da mağlubiyetten sorumlu tutularak 1878 yılının sonlarında Limni adasına sürüldü. Birkaç ay sonra II. Abdülhamid tarafından başlangıçla İstanbul'a getirildi, ardından da selamlık resmine memur edildi. Eşref Paşa 1312/1894 yılında İstanbul'da vefat etti. Merkez Efendi Kabristanı'nda kayınpederi Kânî Paşa'nın kabri civarına defnedildi (Kahraman, 1995: 475).

Eşref Paşa, genç yaşından itibaren edebiyatla da meşgul olmuş, resmî görevleri sırasında devrin şairleriyle tanışarak onlara yakınlık göstermiştir. Nitekim Namık Kemal'in aruzla yazdığı ilk şiirlerinde kendisine örnek aldığı şairlerden biri de Eşref Paşa'dır. Ayrıca Namık Kemal dedesi Abdülatif Paşa'nın yanında Sofya'da bulunduğu sırada (1855-56) evlerine misafir olan Eşref Bey Kemal'in şiirlerini görünce ilgilenmiş, ona Namık mahlasını verip geleneğe uyarak bir de mahlasnâme düzenlemiştir. "Muhibb-i Âl-i Abâ" olmakla iftihar ettiğini söyleyen Eşref Paşa, eski tarzda yazdığı ilk dönem şiirlerinde Ehl-i Beyt sevgisini terennüm eden Namık Kemal'deki bu tesiri daha da güçlendirmiştir. Şiilik, Hurufilik ve Bektaşiliğe meyli şiirlerinden anlaşılan Eşref Paşa'nın Dîvân'ında Sa'deddin El-Cibâvî ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî gibi Sünni akideye tarikat kurucularını övücü manzumeler de yer almaktadır. Eşref Paşa edebi yeniliğin aydınları sardığı 19. yüzyılda eski tarz şiiri devam ettiren şairlerdendir. Aynı zevki paylaşan şairlerin oluşturduğu Encümen-i Şu'arâ toplantılarına da katılmıştır (Kahraman, 1995: 475). Eşref Paşa'nın bilinen tek eseri Dîvân'ıdır. Dîvân, 1278/1861 yılında 205 sayfa olarak *Dîvân-ı Eşrefü's-Su'arâ* adıyla İstanbul'da basılmıştır. Eşref Paşa Dîvânı'nın bilinen iki yazma nüshası vardır. İki yazma nüsha da matbu nüshaya göre oldukça eksiktir. Müellif hattı olarak değerlendirilen bir yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (3664) numarada kayıtlı olup 34 sayfadır. Bu nüsha Serap Urgun Doğan tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır (Doğan, 2010). Diğer bir nüsha da Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu 749 numarada kayıtlı olup 74 varaktır. Bu yazma üzerine Gülçin Tanrıbuyurdu yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Tanrıbuyurdu, 2006). Her iki tez çalışmasında da daha tam olan matbu nüsha dikkate alınmamıştır.

Çalışmamızda 1861 yılında basılan matbu metin esas alınmıştır. Eşref Paşa Dîvânı, 4698 beyitten oluşmaktadır. Dîvân'da bir münâcât, on bir na't, bir müseddes na't, bir muhammes na't, Râsih'in na'tına bir tahmîs, İmam Ali hakkında iki methiye, İmam Hüseyin hakkında on mersiye, âşıkaneve dervişane bir müseddes, "adem" ve "kalem" redifli iki kaside, Mustafa Reşid Paşa için beş kaside, Serdâr-ı Ekrem

Ömer Paşa için üç kaside, Mehmed Reşid Paşa övgüsünde bir kaside, tamamlanmamış iki kaside, Vezir İsmail Paşa hakkında bir kaside ile tarihler, gazeller, kıtalar, müfredler, tahmisler ve diğer bazı manzumeler yer alır. Ayrıca Fuzûlî, Uncuzâde Fehim, Sâmi, Halîm ve Nahîfi'nin gazellerini tahmis etmiştir (Kahraman, 1995: 47). Dîvân'ın sonunda eserin basımına yazılan tarih manzumeleri bulunmaktadır. İstanbul'da basılan Dîvân'ın basımı 1278 ise de düşünölen tarihler 1277'dir. Yazma nüshalarda bulunmayıp 1278/1861'de basılan matbu nüshada bulunan manzumeler daha önce tarafımızdan yayımlanmıştır (Yörür, 2021).

Eşref Paşa'nın Ramazâniyye'si

Çalışmamıza konu olan Eşref Paşa'nın *Ramazâniyye'si*, Gülçin Tanrıbuyurdu tarafından hazırlanan tezde sadece 11 beyit olarak yarım kalmış bir manzume olarak yer almaktadır (Tanrıbuyurdu, 2006: (199-200). Ramazâniyye'nin tam metni, şairin 1861 yılında basılan Dîvân'ında yer almaktadır. Eşref Paşa'nın Ramazâniyye'si 60 beyitten oluşmaktadır. Eser, kaside nazım şekliyle ve aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Eşref Paşa Ramazâniyye'sine, ramazan ayının yüzünü gösterdiğini ve feleğin muhabbet sofrasına tertip düzen vereceğini söyleyerek başlamaktadır:

Hâbbezâ cebhe-nümâ oldu yine mâh-ı şıyâm
Süfre-i mihrine gerdün virür elbette niżâm (1)

Daha sonra ramazan ayının affa ve mağfirete, merhamete vesile olduğunu ifade etmektedir:

Meh degil bâriķa-i eyemen-i 'afv u ğufrân
Meh degil řâriķa-i rahmet şubh-ı in'âm (3)

Meh degil 'aks-i keff-i luťfi ol âřaf-řâmñ
Ya ider seyfini taķlid-i sipihr-i ressam (4)

Kasidesini sunduğu Cem gibi ihtişamlı olan Mehmed Paşa'nın da ismini anarak şairin asıl maksadı olan methiye bölümüne geçer. Mehmed Paşa'yı Aristo'nun akıl hocası olan Yunanlı filozof Eflatun'un kışkandığını ifade etmektedir. Yine Mehmed Paşa'nın Arapların Tayy kabilesinden olan cömertliğiyle ünlü Hâtem'den daha fazla cömert olduğunu, Abbasi halifesi Harun Reşid'in önde gelen vezirlerinden Bermekî'den ve adalet timsali bir hükümdar olan Kisrâ'dan daha adil olduğunu söylemektedir:

Âşaf-ı çerh-'atebe dâver-i **Cem**-kevkebe
Hâk-i pâyinden ider 'âlemiyân istirhâm (5)

Öyle âşaf ki anñ tañtana-i iķbâli
İder âmiziş-i iclâl-i keyâm kem-nâm (6)

Zib-i evreng-i kerem ya'nî **Mehammed Paşa**
Ki hezâr âřafı kıldı der-i luťfunda ğulâm (7)

.....

'Aķl u rüřdi okudur reřk-i **Felâťün**'dur kim

Çıldı tensik-i nizâmât-ı cünüd-ı İslâm (13)

.....

Mebhas-i cüdına nisbetle meşeldir **Hâtem**

Bermekî nüshâ-i ‘adlinde kalur haşv-i kelâm (18)

.....

Sensin ol a‘del-i devrânîña şıyt-i ‘adliñ

Rûh-ı **Kısrâ**’yı ider gıbta-keş ü bi-ârâm (32)

Sonra Eşref Paşa, kendini övdüğü fahriye bölümüne geçmektedir. Ünlü İranlı şair Enverî’nin düşünce ve fikirlerinin güzelliğinin, kendisine nispetle bir zerre kadar olduğunu ve şiirlerinin neşesinin İranlı büyük mutasavvıf, mütefekkir ve âlim şair Molla Camî’nin ruhunu sersem edeceğini iddia eder. Yine İranlı şair, filozof, matematikçi ve rubai ustası Ömer Hayyâm’ın, Eşref Paşa’nın çok değerli rubailerini görse kıskançlığından tepetlak olacağını söylemektedir:

Enverî nîr-i endişeme nisbet zerre

Rûh-ı **Câmî**’yi ider neş’e-i nazmım sersâm (45)

.....

Görse nâ-dide rubâîlerimi reşkinden

Ser-nigün eyler idi hayme-i tab’ın **Hayyâm** (47)

Ramazân ayında camii ziyaretleri önemli bir yer tutmaktadır. Ramazanda gezme hürriyetleri artan kadınlar, camileri gezerlerdi:

Ramazân geldi cevâmi’de gezer mâh-veşân

Heves-i ‘îdine lâzım bize her gün bayrâm

Şair, medhiye bölümünü sonda artık sözü uzatmamasını ve duaya başlamasını söyler. Çünkü kasidelerde güzel bitirme merasimi budur.

Yeter itnâb-ı sühan başla du‘âya **Eşref**

Çün kaşâ’idde budur rāsime-i hüsn-i hitâm (57)

Ramazâniyye’nin sonunda Allah’tan Mehmed Reşid Paşa’nın her gecesini Kadir gecesine bedel, her gününü de bayram kılıp ikbal güneşini parlak etmesini ister:

Her şebîn Kadre bedel her gününü ‘îd kılup

Mîhr-i ikbâlini rahşende kıla Rabb-i enam (60)

Metin

Kaşîde-i Ramazâniyye Der-Sitâyiş-i Re’îs-i Dâru’ş-Şürâ Mehmed Reşid Paşa²

Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün

(Fâ’îlâtün)

(Fa’îlün)

² Divân, 58-60.

1. Habbezâ cebhe-nümâ oldu yine mâh-ı Őıyâm
Süfre-i mihrine gerdün virür elbette nizâm
2. Râh-ı yek-sâleden ol mâh iderek seyr ü sefer
Bu ziyâfet-gede-i kevnde itdi ârâm
3. Meh degil bâriķa-i eyemen-i 'afv u ğufrân
Meh degil Őâriķa-i rahmet-i Şubh-ı in'âm
4. Meh degil 'aks-i keff-i luťfi ol âřaf-řânıñ
Ya ider seyfini taķlîd-i sipihr-i ressâm
5. Âşaf-ı çerh-'atebe dâver-i **Cem**-kevkebe kim
Ħâk-i pâyinden ider 'âlemiyân istirhâm
6. Öyle âşaf ki anıñ tañtana-i ikbâli
İder âmiziş-i iclâl-i keyâmı kem-nâm
7. Zîb-i evreng-i kerem ya'nî **MeĦemmed Paşa**
Ki hezâr âřafı kıldı der-i luťfunda ğulâm
8. Buldı fer nisbet-i câhî ile dâr-ı Şürâ
Oldı ber-ter Őeref-i zâtı ile silk-i nizâm
9. Kıldı rüşdi ile icâd-ı kavânîn ki anıñ
Ħarafından olunur cümle ümür-ı isti'lâm
10. Kilk-i tebcîl ile icmâl-i sipâsın böyle
LevĦa-i çerĦa yazar tercüme-sâz-ı eyyâm
11. Rü'yet-efrâz-ı hüner şaf-der-i vâlâ gevher
Dâver-i pâkisîr-i dâd-ress-i Ħâřř u 'avâm
12. Kâdr-dân-ı zurefâ meřĦar-i Őımf-ı 'urefâ
Nâmıķ-ı ĦaťĦ-ı vefâ nâsıķ-ı resm-i ikrâm
13. 'Aķl u rüřdi okudur reřk-i **Felâťün**'dur kim
Kıldı tensîķ-i nizâmât-ı cünüd-ı İslâm

14. Nice destür ki her şubh u mesâ halk-ı cihân
H'ân-ı cüdündan olur mâ'ide-h'âr-ı in'âm
15. H'ân-ı ihsâmîna nisbetle cihân-ı nân-pâre
Maṭbah-ı cüdına bir ḥardal olur heft-ecrâm
16. Rûz u şeb süfref-i elṭâfî küşâd u mebsût
Rûze-dârân-ı şafâ eylesün iftâr-ı müdâm
17. Gelmedi hiç nazîri bu teferrüc-gâha
İdeli çâr-sütün üzere felek naşb-ı ḥıyâm
18. Mebḥaş-i cüdına nisbetle meşeldir **Hâtem**
Bermekî nüshâ-i 'adlînde kalur ḥaşv-i kelâm
19. Re'yidir kâşif-i esrâr ü ḥabâyâ-yı ümür
Fikridir 'ârif-i dîbâce-i mirkât-ı mehâm
20. Heybeti âteş ü cevval-ı derûn-ı a'dâ
Şefkati âb-ı ḥayât-ı dil-i aşḥâb-ı merâm
21. Deşnesi şâ'ika-i ḥürmen-i bağy ü aşûb
Ḥâmesi hükmi ider feyz-i behâ-yı işmâm
22. Zînet-i kabza-i ḥayşiyetidir seyf ü kalem
'Abd-i memlûkdır erbâb-ı süyûf u aqlâm
23. Câmî'-i rifatine kaşr-ı cihân maḳşûre
Minber-i ḳadrine ol ḳademe heft-ecrâm
24. Darb-ı şimşîrini ger itse taḥyîl-i düşmen
Melekü'l-mevte ider ḥavfle teslîm-i zümâm
25. Var o ḥâşşiyet-i zâtiyye ki fermânında
Oldı gerdün daḥi emr ü irâdâtına râm
26. Dest-şüy oldı felek meşreb-i imsâkinden
Hükmi câri olah şeş-cihet-i dehre temâm
27. Hükmi ger istese tağyîr-i tîbâ'-ı eşcâr
Sû-be-sû şâḥ-ı şanevberde biterdi bādâm

28. Nâmiye feyz-i kemâlınden eğer alsa biraz
Şâh-ı gül gibi açar gönçe-i ter huşk-i 'izâm
29. Meşrebi istese teşhîr-i vuĥuřı ta'mîm
Âhuvân pençe-i a'mâya düşerdi bî-dâm
30. Dâver-i **Cem**-haşemâ ma'den-i luşf ü hüma
Ey ki kıldı keremiñ 'âlemi dil-sîr ü bekâm
31. Sensin ol âşaf-ı **Cem**-câhîña dergâhînda
Kemterîn bende alur cümle müşîrân-ı 'izâm
32. Sensin ol a'del-i devrânîña şıyt-i 'adliñ
Rûĥ-ı **Kısrâ**'yı ider ğıbta-keş ü bi-ârâm
33. Sensin ol faĥr-ı vezîrân ki çarĥ-ı atlas
Düş-ı iclâlîne bir ĥil'at-ı zerrîn endâm
34. Dâverâ farĥ-ı hiredile sen ol âşafsın kim
Mümteziç fass-ı nigîniñle tedâbir-i mehâm
35. Ĥâk-pây-i hařemiñ sürme-i çeşm-i devrân
Âsitân-ı keremiñ able-i ĥacât ü merâm
36. Sâye-i ma'diletiñ mâye-i emn ü râĥat
Ru'yet-i merĥametiñ âyet-i ta'vîz ü selâm
37. Eylediñ herkesi seyr-âb-ı zülâl-i elĥâf
Ceyb-i nisyânda faat aldı bu 'abd-i nâ-kâm
38. Bende-i kemteriñim her ne adar aĥar isem
Nâ-şinâsân-ı sühândan idemem istirĥâm
39. Mâye-i faĥr u mübâĥât baña yetmez mi
ıldım evřâfiñi her ĥalde miftâĥ-ı kelâm
40. Nî'met-i maĥmedetiñdir hele ifĥâriyem
Şehr-i mes'ûd u şerîf-i ramazânda her şâm

41. H'ân-ı evşâf-ı şafâ-bağş gelür sözüñde
Tab'-ı derâkime gelmez eşer-i ihtikâm
42. 'Ömrüm olduķca bu ĥalvetiñde de el-hâşıl
Midĥatiñ eyleyem evrâd-ı şabâh u aĥşâm
43. Var iken sen gibi memdüh-ı celilü'l-ĥadr
Ėayrı lâylık mı ide dūr baña cevr-i müdâm
44. Şevĥ-i medĥiñle ben ol şâ'ir-i mümtâzım ki
Şâhid-i ĥab'ıma dil-beste 'arūs-ı ilhâm
45. **Enveri** nîr-i endişeme nisbet zerre
Rüh-ı **Câmî**'yi ider neş'e-i nazmım sersâm
46. Olur endâĥte-i ceyb-i 'adem pençe-i mihr
Pençe-i fikrimi vaşf itse felekde **Behrâm**
47. Görse nâ-dîde rubâ'ilerimi reşkinden
Ser-nigün eyler idi ĥayme-i ĥab'ın **Ĥayyâm**
48. Şâ'ir-i mâhirim 'âlem bilür isti'dâdım
Yoķdur 'irfânımı inkâra mecâl-i iĥdâm
49. Hüner ü ma'rifatım şî're degildir maĥşür
Oldum ikmâl-i fünün ile ferid-i eyyâm
50. Tab'-ı nüĥĥâdımın ednâ hüneridir inşâ
Ĥâmemiñ şan'at-ı cüz'iyesidir sıĥr-i kelâm
51. Câm-ı ĥab'ımda o keyfiyyet ü ĥâlet var kim
Ėazelim meclis-i 'irfâna virür neş'e-i tâm
52. Dîdeden dūr olah âh o çeşm-i bādâm
Nüş-ı şahbâ-yı firâķ itdi beni mest-i müdâm
53. 'Atş-ı rûze-i hicrânı iderdim nisyân
Olsam ol muğbeçeniñ 'id-i vişâliyle bekâm

54. Kavs-i ebrûları 'ayniyle hilâl-i Őevvâl
Zâhid itmez mi görünce o mehi terk-i Őıyâm
55. Ramazân geldi cevâmi'de gezer mâh-veşân
Heves-i 'idine lâzım bize her gün bayrâm
56. 'İd-ber-'İd iderim külbe-i aĥzânıma âh
Gelse iftâr için ol gül-dehenim bir aĥřâm
57. Yeter itnâb-ı sühân başla du'âya **Eşref**
Çün şaşâ'idde budur râsime-i ĥüsn-i ĥitâm
58. Tâ ki her sâl ola tâbında hilâl-i ramazân
Tâ ki 'âlemde ola nâm-ı şühûr u a'vâm
59. Ĥaĥ o destûra virüp 'ömr u şükûh-ı sermed
Âsitânı ola ser-tâc-ı e'âlî-i kirâm
60. Her şebin Ĥadre bedel her gününü 'İd kılp
Mihr-i iĥbâlini raĥşende kıla Rabb-i enâm

Sonuç

Klasik Türk edebiyatının sosyal hayata açılan pencerelerinden birisi de hiç şüphesiz "ramazan" olgusudur. şairler, ramazan ayı vesilesiyle padişahlara, yüksek rütbeli kişilere ve hâmlerine çoğu kaside şeklinde *ramazâniyyeler* sunmuşlardır.

Eşref Paşa, edebî yeniliğin aydınları sardığı XIX. yüzyılda Klasik Türk edebiyatının son temsilcilerindendir. *Divân'ı* 1278/1861 yılında İstanbul'da basılmıştır. Eşref Paşa bir ramazâniyye de kaleme alarak Reşid Mehmed Paşa'ya sunmuştur. Ramazâniyye, kaside nazım şekli ile yazılmış olup 60 beyittir. Daha önce hazırlanan tezde yarım kalmış bir manzume olan ramazâniyye'nin tam metnini ortaya çıkararak hem alana hem de alanda çalışacaklara katkı sağlamayı amaçladık.

Kaynakça

- Canım, Rıdvan (2010). *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Divân-ı Eşrefü'ř-Şu'arâ* (1278). İstanbul.
- Doğan, Serap Urgun (2010), *Eşref Paşa Divânı*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, Hulusi (2019). "Sosyal Hayata Bakan Yönüyle Nedim'in Ramazâniyyesi Üzerine Bir İnceleme", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Yıl, 5, Sayı 10.
- Ertan, Mehmet Emin (1995). *Divan Edebiyatında Ramazaniyyeler Üzerine İncelemeler*, Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Kahraman, Âlim. (1995). "Eşref Paşa, Mustafa", *DİA*, Cilt 11, TDV Yayınları, İstanbul.

- Kılıç, Filiz-Macit, Muhsin (1995). *Türk Şiirinde Ramazan ve Ramazaniyyeler*, Ankara: TDV Yayınları.
- Uzun, Mustafa (2007). “Ramazâniyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 34, İstanbul: TDV Yayınları.
- Ünver, Süheyl (1967). “Ramazan Medeniyeti”, Tohum Dergisi, Sayı: 30.
- Yekbaş, Hakan (2012). “Ramazanı Divan Şiiri Metinlerinden Okumak”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 6.
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2006). *Eşref Paşa Dîvânı (İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çeviri)*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yörür, Ali (2021). “Neşr İçün Eşref Beg’in Basıldı Dîvânı Tamâm: Eşref Paşa Dîvânı’nın Basımına Yazılan Tarih Manzumeleri”, Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi, Yıl 7, Sayı 14.